

GUNNAR JANSSON • JOHAN MÅNSSON

Vildsvinen och skogsbruket

Foto: Gunnar Jansson & Johan Månsson

- Vildsvinsförekomsten ökar sedan några år kraftigt på flera håll i Sverige.
- Vildsvinen förorsakar problem inom jordbruket medan rapporter om skadeverkan för skogsbruket ännu är fåtaliga.
- Enkät svar från skogsbolag, myndigheter och andra intressenter visar att vildsvinen i dagsläget inte medför några större kostnader för skogsbruket. Däremot uttrycks oro för framtida rötangrepp som följd av dagens skador på rötter och stammar.
- Gran, särskilt planteringar på åkermark, och ädellövskog är mer skadedrabbade än talldominerade bestånd på torrare marker.
- Skador som exempelvis sönderböjade skogsbilvägar framhålls bland enkätsvaren oftare än direkta skador på träd och skogsmark.
- Enkät svaren påvisar även vissa tänkbara positiva effekter av vildsvin i skogsmark, som t.ex. att de äter skadeinsekter.

Den frilevande vildsvinsstammen i Sverige har växt mycket snabbt under den senaste tioårsperioden. Avskjutnings- och viltolycksstatistik indikerar att populationen mer än fördubblats sedan 2005, och utvecklingen visar ännu inga tecken på avmattning. Vildsvinen återfinns nu i större delen av Götaland och östra Svealand.

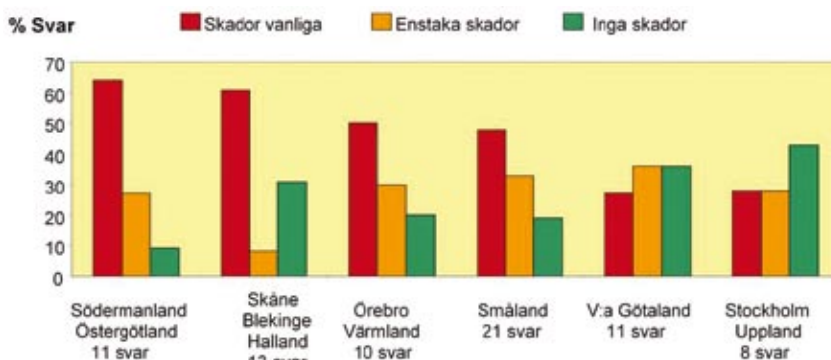
Skador förorsakade av vildsvin är ett välkänt dilemma inom jordbruket, men hur är det med vildsvinsskador i skogen? Aktuell litteratur redovisar exempel på positiva effekter för skogens mångfald men också potentiellt negativa effekter för skogsbruket, som t.ex. bök i nyplanterade bestånd.

Rapporter kring vildsvinens betydelse för skogsbruket är hittills mycket fåtaliga, men ökad kunskap kommer sannolikt att efterfrågas i takt med att populationen växer och sprider sig till nya områden.

Enkät om vildsvin i skog

För att öka kunskapen kring vildsvinets betydelse för skogen, och hur de uppfattas bland olika aktörer, sände vi under våren 2009 ut en enkät till intressenter och företrädare för skogsbruket och viltförvaltningen. Enkäten sändes i lika antal till skogsbolag och skogsägareföreningar, företrädare för myndigheter (Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen), intresseorganisationer (LRF, Svenska Jordägarföreningen etc.) samt jägarorganisationer (Svenska Jägarförbundet och Jägarnas Riksförbund) i regioner med vildsvin, alltså från Skåne i söder till Värmland och Uppland i norr.

Frågorna berörde respondenternas yrkesmässiga erfarenhet av vildsvinens effekter på skog, om de sett skador, i så fall vilken typ av skador samt vilka skogstyper som drabbas etc. De flesta frågorna hade alternativsvar men enkäten innehöll även möjlighet till fria kommentarer.

FIGUR 1. Andel svar per region (%) i tre klasser angående skador på skog orsakade av vildsvin. De sex regionerna representerades av 8–21 svar vardera. I vissa fall rörde några svar större områden än figurens regioner, t.ex. hela Götaland. Då gavs respektive omdöme till varje region/län som ingår i landsdelen, därav de högre provstorlekarna här.

Varierade och likartade svar

Av 95 utsända enkäter återkom 46 svar (svarsfrekvens 48 %), varav fem stycken svarade att vildsvin saknades på markerna de ansvarar för. Redovisningen baseras således på 41 svar, men ger ändå en indikation på hur vildsvinen upplevs idag, och en del av informationen kan vara intressant för framtiden.

Drygt en fjärdedel (27 %) av svaren angav att skador av vildsvin på skogsmark eller för skogsbruket var "Vanligt förekommande", 36 % gav omdömet "Enstaka rapporter" och de övriga 36 % kände inte alls till skador inom sina ansvarsområden (fastän vildsvin förekom i regionen). I barrskog tycks vildsvinsskador vara klart vanligast i granbestånd, vilket angavs av 86 % av dem som alls rapporterade skador. De fåtaliga svar som rörde lövskog framhöll skador i ek- och bokbestånd som de mest påfallande.

Enligt enkätsvaren tycks vildsvinen ännu inte utgöra något större problem för skogsbruket. Två respondenter påpekar dock att det sannolikt finns ett mer eller

mindre stort mörkertal, då frågor och klagomål från enskilda markägare inte rapporteras till myndigheter och intresseorganisationer eftersom skador av vildsvin inte omfattas av något ersättningsystem.

Den vetenskapliga litteraturen redovisar flera referenser om att vildsvin till stor del utnyttjar skogsmark och påverkar skogsekosystemet. Däremot återfinns bara enstaka studier som berör vildsvin och skogsbruk, och knappast någon avseende skogsbruk i barrskogsdominerade områden.

Fler vildsvin, mer skador?

Störst andel svar om att skador är vanliga kom från Södermanland/Östergötland och Skåne/Blekinge/Halland (Figur 1). Dessa regioner håller enligt avskjutningsstatistiken också landets tätaste vildsvinsstammar. På länsnivå följer resultatet alltså ett väntat mönster med fler skaderapporter där populationerna är störst. Motsvarande har visats för exempelvis älg och dess betesskador på skog. Vildsvinsförekomsten och därmed den potentiella skadebilden

TABELL 1. Antal enkätsvar per kategori och region. Liksom i Figur 1 gäller här att några respondenter svarade för större områden än tabellens regioner omfattar.

Region	Myndigheter	Intresseorg.	Skogsbolag	Jägarorg.
Skåne/Blekinge/Halland	0	5	1	2
Västra Götaland	3	4	3	0
Småland	4	3	2	2
Södermanland/Östergötland	3	3	1	0
Örebro/Värmland	2	4	2	0
Stockholm/Uppsala	2	3	0	1

TABELL 2. Observerade och väntade direkta skador på skog förorsakade av vildsvin. (Obs att tre av svarena angav fler än en aspekt.)

Typ av skada	Antal svar	% av enkäterna
Stam- och rotskador på kliträd	6	15
Oro för framtida rotskador	8	20
Bök/rotskador i unga granbestånd	9	22
Inga kommentarer	21	51

kan dock variera kraftigt även mellan rätt närliggande områden, vilket påpekades i några enkätsvar.

Örebro/Värmland avvek något från mönstret, med hög andel svar om att skador är vanliga jämfört med vad avskjutningsstatistiken indikerar. I Stockholms och Uppsala län tycks skador inte utgöra något stort problem, vilket är rimligt med tanke på att vildsvinen ännu är tämligen nyetablerade norr om Mälaren. Här måste vi dock påminna om det begränsade svarsunderlaget och att respondentkategorierna inte var jämnt fördelade mellan regionerna (Tabell 1).

Skador på träd, mark och vägar

Knappt 20 % (8 av 41) ansåg att bökande i etablerade bestånd är ett problem, men då sällan för själva skogen utan snarare för marklevande organismer och floran, exempelvis sällsynta orkidéer i rika miljöer. De direkta skador på skog som noterades gällde oftast unga granplanteringar med bök och skador på rötter, främst på tidigare åkermark, men även i ädellövsbestånd. Skador på bark och stammar på s.k. kliträd framhölls inte som något bekymmer eftersom sådana är vanligast vid foderplatser där träd avsatts för ändamålet.

Överlag tycks dock de direkta skadorna i sig inte upplevas som särskilt allvarliga, men förhållandet att dessa på sikt kan resultera i rötangrepp framhölls i 20 % av svaren (Tabell 2). Några påpekade att

eventuell återplantering i hårt skadedrabade nyanlagda ek- och granplanteringar kan bli relativt kostsamma. Dessa skador uppkommer troligen inte för att plantorna i sig är begärliga, utan som följd av vildsvinens sökande efter markorganismer. Att vildsvinens bök kan hämma föryngringen av skog finns dokumenterat i den vetenskapliga litteraturen.

De flesta problem som rapporterades gällde dock inte skador på plantor och träd utan hörde samman med skogsbilvägar. Påverkan på mindre vägar var den enskilt vanligaste skadeaspekten, noterad av hälften (8 av 16) av dem som angav några skador och i 20 % av svaren totalt. Mest problem upplever man långa vägar utan hårt eller tjockt gruslager men med gräsbevuxen mittremsa, och bökandet blir ibland så omfattande att återställningsarbeten krävs innan vägen kan nyttjas igen. Några respondenter menade att vildsvin dessutom lockas till vägarna eftersom utfodring ofta sker vid vändplaner, samt att verksamheten ibland medför nedskräpning.

Vildsvinens vana att gyttebad i diken upplevs också som ett problem eftersom vägtrummor ibland sätts igen med översvämning som följd. Övriga problem som noterades av några respondenter gällde ökade körskador på ytor som bökats, och att vildsvin river ner elstängsel vilket gör att även annat vilt kommer åt odlingar.

Kostnader för vildsvinsskador

Sex svar (15 %) angav erfarenhet av faktiska kostnader i samband med återställande av skador förorsakade av vildsvin. Detta är en nivå som kan bli intressant att jämföra mot i framtiden. I fem av fallen gällde detta väg- eller dikesarbeten (väghyvlning, nya vägtrummor o. likn.), men summorna uppgavs som marginella. Ett svar nämnde att skador på nyanlagda bestånd i några fall varit så omfattande att nyplantering skett. I ytterligare fem svar poängterades att problemen sannolikt kommer att öka i takt med vildsvinspopulationens tillväxt.

Ur ekonomisk synvinkel tycks alltså vildsvinen generellt sett ännu inte utgöra någon betydande negativ faktor för skogsbruket. Detta kan dock förändras om farhågorna om ökade rötangrepp till följd av skador på rötter och stammar besannas.

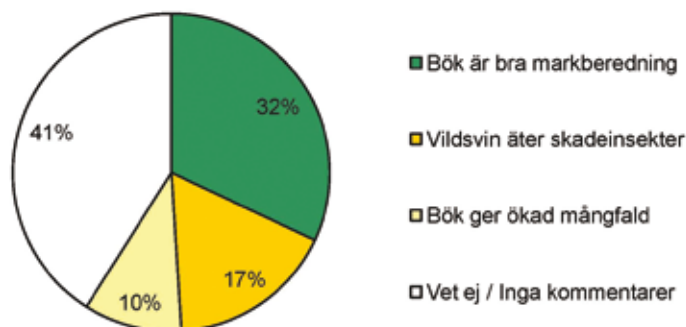
Även positiva effekter

Flera svar angav även tänkbara positiva effekter av vildsvin i skogsmark, varav de flesta nämnde att bök kan fungera som markberedning, öka näringsomsättningen och därmed gynna etablering av frösädd. (Figur 2). Några påtalade att vildsvinsbök är bra för störningsgynnade men konkurrenssvaga växter, och på sikt bör resultera i en ökad artmångfald i skogen. Förhållandet har påvisats i flera vetenskapliga studier, varvid mönstret blir tydligast över stor rumslig skala och över långa tidsperioder (flera år).

Några nämnde att vildsvinens förkärlek för ollon bör gynna spridningen av ek och bok, medan andra menade att vildsvin kan konsumera så mycket att trädens reproduktion tvärtom begränsas. Flera respondenter nämnde att vildsvinen sannolikt äter en hel del skadeinsekter, som snyttbagge och granbarkborre. Om det stämmer är det förstas en god sak för skogsekonomin, men det är oklart om vildsvinen konsumerar sådana volymer att risken för insektsutbrott märkbart minskar.

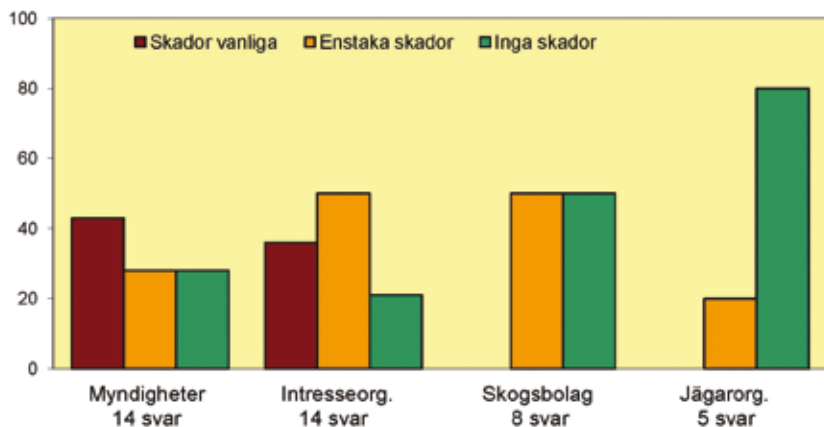
Skadornas omfattning uppfattas olika...

Förutom skaderapporteringens regionala skillnader så varierade svaren, även inom regioner, beroende på vilken organisation respondenten tillhörde (Figur 3). Skadenivån tycks alltså uppfattas olika av olika intressenter och människor. Variationen kan givetvis ha flera orsaker, men en tolkning är att enskildas eller deras organisations allmänna inställning

FIGUR 2. Andelar av 41 enkätsvar (fria kommentarer) avseende observerade eller möjliga positiva effekter av vildsvinsförekomst i skogsmark.

% Svar

FIGUR 3. Andel svar (%) i tre klasser angående skador på skog orsakade av vildsvin från fyra olika svars-kategorier. Myndigheter = Läns- och Skogsstyrelsen, Intresseorganisationer = LRF, Hushållningssällskapet och Svenska Jordägarföreningen, Skogsbolag = Sveaskog, Holmen skog, Sydved, Mellanskog och Södra skogsägarna, Jägarorganisationer = Svenska Jägareförbundet och Jägarnas Riksförbund.

till vildsvin återspeglas i hur de upplever skadeproblematiken. Uppfattas vildsvinet spontant som en intressant art, t.ex. tack vare jaktmöjligheterna, har man kanske medvetet eller omedvetet större överseende med eventuella skador. Företrädare för myndighet eller näring som drabbas negativt noterar däremot kanske i högre grad befintliga eller möjliga problem. Detta är ett generellt fenomen inom viltförvaltningen, vilket exempelvis belyser betydelsen av objektiva mätningar (skadeinventeringar etc.) för att få fram tillförlitliga beslutsunderlag.

Här måste vi återigen påminna om det begränsade underlaget för slutsatser. Det kan ändå noteras att myndigheter stod för högst andel rapporter om att vildsvinsskador i skog är vanliga, därefter intresseorganisationerna, medan jägarorganisationerna knappast tycks uppleva några problem alls. Övriga är kan-

ske att inget av svaren från skogsbolagen menade att skador orsakade av vildsvin är vanligt förekommande.

Framtiden

Enkätsvaren indikerar att de hittills mest påtagliga problemen med vildsvin i skog sällan utgörs av direkta skador på träd och mark, utan snarare på vägar och diken. Den typen av skador upptäcks snabbt och är, om än irriterande och ibland kostsamma, relativt enkla att åtgärda.

Allvarligare är då de framtida rötangrepp som många befarar kan bli följden av skadade rötter och stammar. Utvecklingen kring detta bör följas noga, och några av svaren efterlyste forskning i ämnet. När det gäller skadornas utbredning och frekvens bör de även framöver komma att samvariera med vildsvinsstammarnas täthet.

Studien möjliggjordes tack vare stöd från Marie-Claire Cronstedts stiftelse och Naturvårdsverkets Viltvårdsfond.

Ämnesord

Vildsvin, skogsbruk, skador, biologisk mångfald

Läs mer

Gómez, J.M. & Hóðar, J.A. 2008. Wild boars (*Sus scrofa*) affect the recruitment rate and spatial distribution of holm oak (*Quercus ilex*). *Forest Ecology and Management* 256: 1384–1389.

Lemel, J. 1999. Populationstillväxt, dynamik och spridning hos vildsvinet, *Sus scrofa*, i mellersta Sverige. Final report, The Swedish Association for Hunting and Wildlife Management, Uppsala.

Welander, J. 2000. Spatial and temporal dynamics of a disturbance regime. Wild boar *Sus scrofa* rooting and its effects on plant species diversity. Doctoral thesis, Silvestria 127. Department of Conservation Biology, SLU. ISBN 91-576-5861-7
www.jagareforbundet.se/forsk/viltrapportering/
www.viltolycka.se

Författare

Gunnar Jansson är forskare vid Grimsö forskningsstation, institutionen för ekologi, SLU. 730 91 Riddarhyttan
E-post: Gunnar.Jansson@ekol.slu.se

Johan Månsson är forskare vid Grimsö forskningsstation och Viltskadecenter, institutionen för ekologi, SLU. 730 91 Riddarhyttan
E-post: Johan.Mansson@ekol.slu.se

FAKTA SKOG • Rön från Sveriges lantbruksuniversitet

Redaktör: Göran Sjöberg, 090-786 82 96, Goran.Sjoberg@adm.slu.se, SLU, Fakulteten för skogsvetenskap, 901 83 Umeå

Ansvarig utgivare: Jan-Erik Hällgren, 090-786 82 38, Jan-Erik.Hallgren@sfak.slu.se

Webb: www.slu.se/forskning/faktaskog

Prenumeration: 15 nummer per år för 340 kronor + moms.

SLU Publikationstjänst, Box 7075, 750 07 Uppsala, 018-67 11 00 • Publikationstjanst@adm.slu.se

Elanders Sverige AB, Vällingby 2009

ISSN: 1400-7789 © SLU

